

GESELAARS IN RUMST - 1349

Rumst in de Middeleeuwen blijft voor een groot deel terra incognita, een witte vlek op de kaart van de geschiedenis. Wanneer verschenen de Heren van Grimbergen in Rumst? Wanneer bouwden ze er hun kasteel en de kerk, waarschijnlijk in de schaduw van hun kasteel? Of dit laatste toch niet? Wanneer verkreeg Rumst de benaming "vrijheid" (schepenen van binnen en buiten de vrijheid)? Ontving Rumst ooit een keure? Waren er eigen "costuymen"? Wanneer ontstond er een markt? Want er waren reeds betrekkelijk vroeg eigen maten. Hoe en wanneer precies ontstonden de Bloedkapel, het laathof van Terhagen, dit van de Meentocht, de roedertol, de Lazaruskapel? Al vragen die wachten op een antwoord.

Dit antwoord willen we hier niet geven, zelfs mochten we het kunnen. Een jaarboekartikel is daartoe niet het geëigende middel. Wel willen we interesse wekken; misschien zal één van onze lezers op onderzoek uitgaan.

Toen we eerder toevallig grasduinden in een bekende Duitse atlas voor kerkgeschiedenis vonden we daar, tot onze verwondering, Rumst vermeld, in 1349, als pleisterplaats van de Geselaars, ook bekend als Flagellanten.

De Gentse historicus P. Frédéricq, schrijft inderdaad in zijn Geschiedenis der Inquisitie in de Nederlanden, II (1897, Gent - Den Haag), blz. 94 - 95, dat een groep Geselaars die zich in 1349 te Rumst bevond, levensmiddelen ontving van de Mechelse Magistraten.

Wie waren die Geselaars? Hoe ontstond hun beweging?

De veertiende eeuw was voor Europa een bewogen eeuw.

Het pauselijk hof verblijft in Avignon (Frankrijk), de paus is afwezig uit Rome; er wordt gesproken van de Babylonische Ballingschap.

Rond 1340 breekt de waanzinnige Honderdjarige Oorlog uit tussen Engeland en Frankrijk. De bloem van de Europese adel sterft op het slagveld.

Na het mislukken van de Kruistochten maken de Turken zich klaar om op hun beurt Europa binnen te vallen.

En dan het fatale jaar 1348, het jaar van de Zwarte Dood; de pest kruipt langzaam maar zeker, vanuit het Zuiden, Europa binnen. Het grote sterven neemt een aanvang. De Europese bevolking wordt gedecimeerd.

De dood nodigt eenieder tot de dans uit: Paus of bisschop, koopman of landman, grijsaard of kind, keizer of soldaat, man of vrouw. En van die dans komt niemand weer. Aan de dodelijke omhelzing ontsnapt niemand.

Voor de christelijke bevolking van Europa kan het einde van de wereld niet lang meer uitblijven. Boete, tot bloedens toe, kan misschien de wrekende hand van God nog afwenden.

Tegen deze achtergrond ontstaat dan de beweging der Geselaars.

Welke Nederlander uit de jaren rond het midden van de veertiende eeuw zal ze niet hebben zien voorbijtrekken? Zoals de voortreffelijke miniatuur in een Brussels Maandschrift ons toont, bestond de klederdracht van de Geselaars uit een lang kleed, waar voor en achter een rood kruis was op gehecht, een schoudermantel en een spits hoofddeksel, terwijl ieder van hen nog een geselroede in de hand droeg, bestaande uit een stok met drie lederen riemen die elk nog van knopen en ijzeren haken waren voorzien. Zo trokken ze van stad tot stad..., voorafgegaan door twee toortsdragers en een vaandrig met de wimpel van hun Broederschap...

Bij hun aankomst in de steden stelden zij zich op het marktplein of voor de kerk in een brede kring op, lieten vervolgens hun kleed neer tot aan hun middel, de vrouwen echter alleen de rugbedekking, en strekten zich op de grond uit, waarop meestal stro was uitgespreid. Met zijn geselroede raakte hun aanvoerder dan één van hen aan die dadelijk opstond en hem volgde, terwijl hij zich geselde. Eén voor één kwamen hierna de anderen aan de beurt, tot ze allen in de zelfkastijding betrokken waren en onder het zingen van het Geselaarslied

"Nu slaed ju sere
Dor Christus' ere
dor Got nu latet de sunde varen"

het naakt bovenlijf met hun geselroede bewerkten. De tocht duurde 33 of 34 dagen (de drieëndertig jaren van Jezus leven) en bereikte haar hoogtepunt bij een voorname bedevaartplaats zoals de Baudelo-abdij in het Waasland of de Onze-Lieve-Vrouwe-Kerk te Doornik, waar dan de brief werd voorgelezen (van Christus)... In die brief nu worden zij er aan herinnerd dat God op 10 september 1349 de wereld had willen verdelgen, maar hier op het verzoek van de Heilige Maagd had van afgezien". (St. Axters o.p., Geschiedenis van de Vroomheid in de Nederlanden, II, 1953, Antwerpen, blz. 432 - 433).

Was het alleen uit angstige vroomheid dat talrijken zich aansloten bij de groepen geselaars, twee à driehonderd man sterk? Sommige trokken mee uit lust voor avontuur; anderen uit hoop te ontsnappen aan de greep van de Zwarte Dood, weer anderen om gemakkelijk aan aalmoezen te komen. Sommige argelozen stelden zich voor dat ze, door hun deelname aan de Broederschap, misschien wel mirakelen zouden kunnen bewerken.

Door de hogere geestelijkheid werden de Geselaars niet al te graag gezien. Sommigen waren immers echte godsdienstfanaten en beschouwden zichzelf als de échte vromen. Onder voorwendsel dat dezen, door de bronnen te vergiftigen, de Zwarte Pest hadden veroorzaakt, gingen de Geselaars zich wel eens aan de vervolging der Joden te buiten.

Anderzijds kan niet ontkend worden dat de Graaf van Vlaanderen en diens hogere clerus welwillend stonden tegenover de Geselaars. De Doornikse abt Aegidius de Muisis wijst op het ontroerend berouw dat vaak de vermurwde toeschouwers van hun optreden aangreep. Axters besluit: "In bepaalde gevallen schijnt de geselprocessie dan ook alleen een bijzonder pathetische vorm van hechte christelijke vroomheid te zijn geweest, die een bevredigende verklaring vindt in het religieuze klimaat van de veertiende eeuw, de eeuw van de grote pestepidemieën waarin, volgens Jan van Boendale (De Brabantse Yeesten of Rymkronyk van Brabant), de mensen huwden zonder vreugde en stierven zonder smart". (o.c., blz. 436 - 437). Toch kan, volgens hem, soms van hysterische waanzin gesproken worden.

Mechelen was een knooppunt waar groepen uit Luik, Brussel, Tienen en Leuven mekaar ontmoetten op hun tocht langs Baudelo (Sinaai-Waas) naar Doornik, het eindpunt van de tocht. We kunnen ons wel voorstellen dat het Mechels stadsbestuur, waarin de familie Bau van Eekhoven zetelde, de Geselaars liever buiten dan wel binnen de muren van Mechelen zag. En dan was Rumst, waar Bau het voor het zeggen had, de geschikte uitwijkplaats. Dan waren z'er in Mechelen meteen van af.

Er is heel wat brood op de plank voor wie dat onderwerp dat we hier slechts aansneden, meer van nabij wil onderzoeken.

BRONNEN EN LITERATUUR:

P. Frédéricq: Corpus documentorum inquisitionis haereticae pravitatis neerlandicae, t. II, Gent - Den-Haag, 1896 (Verzameling van documenten over de inquisitie van de ketterse bewegingen in de Nederlanden).

P. Frédéricq: op. cit. in het artikel: St. Axters, id.

E. De Moreau S. J., Histoire de l'Eglise en Belgique, t. III, Brussel, (1945), blz. 601 - 602.

Jedin en anderen: Atlas zur Kirchengestichte, Verslag Herder, Freiburg i. B., 1970, alwaar een gedetailleerde kaart over de routes van de Geselaars in ons land en tevens literatuuropgave over het verschijnsel van de Geselaars in het algemeen.

De sfeer rond de Geselbeweging wordt grandioos opgeroepen door de Zweedse cineast Ingmar Bergman in zijn Det sjunde inseglet, 1956, Het Zevende Zegel met een Max von Sydow in de rol van de ridderfiguur Andreas Block. Ook Skandinavië kende zijn Geselaars in de Laat-Middeleeuwen.

K. SWENDEN